

at opnå nationale privilegier eller koncessionsrettigheder på de udenlandske markeder og iøvrigt havde omgivet sig med forskellige repræsentanter for »samfundets officerer« – adelige, diplomater, departementschefer, højesterets-sagførere m.v. – der ofte i bestyrelsessammenhænge indgik mere af navn end af gavn – 'vinduespynt'«. Næh, Aarhus-mafian, som forfatterne benævner den, var solide folk med købmandsbaggrund og med nære familiemæssige tilknytninger. En interessant modstilling, men ikke en forklaring på Mønstedts tilbagekudte position blandt de danske imperiebyggere. Hvis det er tilfældet, skyldes det vel snarere mandens evne til og ønske om at slette alle spor efter sig, hvilket bogen overbevisende demonstrerer, kombineret med at det forretningsmæssige tyngdepunkt hurtigt kom til at ligge i udlandet, og at forretningerne konsekvent blev opbygget med udgangspunkt i nøglekompetencerne og ikke spredte trådene ret langt ud. Og så må man tilføje, at Mønsted slap taget i imperiet, da den europæiske branchestrukturering gik i gang. Som forfatterne selv afsluttende karakteriserer Mønstedts forretningstænkning: han var ikke imperiebygger, men pioner – ikke mindst på reklamens område. Hemmeligheden bag hans succes var uden tvivl hans evne til at opfange tidens markedsimpulser og flertydige tendenser; forbrugerne måtte gennem intensiv markedskommunikation informeres, bearbejdes og om nødvendigt manipuleres. At være personlig selvudslettende, have produceret margarine og gjort OMA landskendt er vel egentlig ikke det bedste afsæt til en position blandt landets mytiske erhvervsfyrster – her er den foreliggende bog langt bedre!

Hans Kryger Larsen

HENRY NIELSEN & BIRGITTE WISTOFT: Industriens Mænd. Et Krøyer-maleris tilblivelse og industrihistoriske betydning. Klim, Århus 1996, 200 s. ill., 350 kr.

Denne bog er resultatet af et engageret samarbejde omkring Krøyers maleri af *Industrien Mænd*, malet 1903-04 – i dag på Frederiksborgmuseet. Henry Nielsen er lic.scient i fysik og lektor ved Institut for de eksakte videnskabers historie ved Aarhus Universitet, og Birgitte Wistoft er mag.art i klassisk arkæologi, men var ved bogens udarbejdelse leder af Elmuseet i Tange. Begge er stærkt engageret i Teknologihistorisk Selskab, og denne deres baggrund er vigtig, for de nærmer sig billedets indhold fra anden side end den rent kunsthistoriske.

Vi får først en længere historie omkring selve maleriets tilblivelse. Det blev bestilt af ingeniøren og industrimanden G.A. Hagemann, der selv bestemte, hvem der skulle med. Der bliver gået grundigt til værks omkring samarbejdet med Krøyer, omkring forarbejderne til maleriet, omkring dets modtagelse i samtiden og eftertidens vurdering. Herefter koncentrerer interessen omkring de afbildede personer og deres kontaktflade til Hagemann. Forfatterernes ambition er at granske Hagemann i hjerte og nyre: hvilket budskab ønskede han at formidle? Og en konklusion kommer de også med i de sidste kapitler – dette er repræsentanter for den »store« industri, som Hagemann så den. Men først skal man gå en gruelig mængde minutøs personalhistorie igennem.

Billedet er virkelig en lækkerbidsken. Der er meget historie i dets baggrund og opståen, og de to forfattere er kommet langt omkring i litteratur og arkivalier. De koketterer lidt med deres personalhistoriske forskning og er bl.a. stolte af at drage en vis N. Mogensen ud af anonymiteten (s. 76). Man får et væld af oplysninger om alt, hvad de afbillede har beskæftiget sig med, om hvad de fik patenteret og andet, som egentlig ikke vedrører maleriet. Et kaleidoskop af

oplysninger, egentlig ikke altid så væsentligt – det fylder meget i sin mangfoldighed og læseren taber tråden.

Bilagene inklusive bl.a. noter og kildeoversigt er forbilledlige. Dog et lille hjertesuk af mere teknisk karakter. Visse af bilagene er sat med en lille typografi, men de har samme bredde som brødteksten. Det er næsten ikke til at læse de alt for lange linier, og det er svært at skifte fra den ene til den anden. Det havde været en venlighed over for læseren at sætte disse bilag i to spalter.

Dorthe Falcon Møller

NIKLAS STENLÅS: Den inre kretsen. Den svenska ekonomiska elitens inflytande över partipolitik och opinionsbildning 1940-1949. Arkiv förlag 1998. 368 s.

»I april 1942 träffades ett 20-tal industrimän från den svenska industrins toppskikt i Operakällarens entresolvåning.« Så dramatisk slår Niklas Stenlås tonen an i sin afhandling (fra Uppsala Universitet) om den svenske økonomiske elites forsøg på at erobre politisk indflydelse og dagsordensfastsættelse i 1940'erne. Det skal da også indledningsvis slås fast, at der er tale om en meget spændende afhandling – omend den ikke litterært kan holde stilen fra den indledende sentens. Det gælder især den noget (for) lange indledning (de første tre kapitler på i alt 67 sider). Her gennemgår forf. blandt andet den begrænsede svenske og den noget mere omfattende internationale forskning i relationen mellem industri og politik, og når frem til at definere den indre kreds (bogens titel) som »den dominerande och politiskt agerande delen af den ekonomiska elitens« (s. 30). Ud fra denne lidt løse definition har forf. sat sig for at undersøge den indre kreds politiske, organisatoriske og sociale indhold.

I bogen søger Niklas Stenlås at vise, hvordan en lille gruppe mænd (der var ingen kvinder) fra de største svenske virksomheder og fra erhvervslivets organisationer i løbet af 1940'erne satser store personlige og økonomiske ressourcer på at påvirke svensk politik og offentlighed. Det sker ikke bare for personlig vindings skyld, men snarere ud fra disse mænds opfattelse af sig selv som samfundets naturlige bærende kræfter. Ud fra en sådan selvopfattelse føler denne gruppe sig kaldet til at gå i kamp mod den stadig stærkere arbejderbevægelse og dennes socialdemokratisering af samfundet.

Den indre kreds er imidlertid ikke nogen formel organisation med trykte vedtægter og velordnede afleveringer af arkivalier til det svenske rigsarkiv. Forf. har selv måttet stykke billedet af en sådan kreds sammen, og det er denne vellykkede præstation, der er bogens styrke. Hovedparten af bogen (kap. 4-8) er således viet til at skildre en række aktiviteter som alle udsprang fra det, som efterhånden tegner sig tydeligere og tydeligere som »den inre kretsen«. Niklas Stenlås viser overbevisende, hvordan der hele tiden er sammenfald mellem erhvervslivets centrale netværk og ledelsen i erhvervslivets organisationer. Og dette sammenfald bliver især tydeligt i de politiske aktiviteter som Stenlås undersøger. Forf. har ikke kunne få adgang til de mest centrale arkiver (vedrørende de nedenfor nævnte organisationer Libertas, Garantistiftelsen 1946, Näringslivets fonds), og har måtte gå en omvej over virksomhedsarkiver. På baggrund af brevvekslingerne mellem virksomhedernes administrerende direktører (de centrale aktører i afhandlingen) er det lykkedes Niklas Stenlås at tegne et ret detaljeret billede af den økonomiske elites politiske strategier.

Statens øgede interesse for at trække erhvervslivet med i en overordnet sam-